

**ІНТЕРМЕДІАЛЬНІСТЬ СЕРБСЬКОГО РОМАНУ
КІНЦЯ XX – ПОЧАТКУ XXI СТ.****Наталія БІЛІК,**Інститут філології Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
nmbilyk@ukr.net**INTERMEDIALITY OF THE SERBIAN NOVEL
OF THE END OF THE XX – EARLY XXI CENTURY****Natalia BILYK,**Institute of Philology Taras Shevchenko National University of Kyiv,
ORCID 0000-0001-9324-2217.

Наталія Билік. Інтермедіальність сербського роману кінця XX – початку XXI століття. Актуальність аналізу обумовлена тим, що поезика літературних напрямів, течій і стилів кінця XX – початку XXI в. характеризується різноманітністю способів реалізації. Одним з них вважається інтермедіальність. Сучасна історія мистецтва слова в Сербії окремо демонструє переконливе утвердження “нових жанрових значень вираженого комбінованого характеру”. Аналітичне освітлення досвіду інтермедіального формату літературної актуалізації поезики образотворчого мистецтва є **цілью** даної статті. **Новизна** викладеного матеріалу полягає в прецедентній систематизації окремих проявів інтермедіальності в дискусії про сербський роман. Дослідження ґрунтовано на продуктивності **метода** структурного аналізу в комплексі з культурсеmiotическим підходом. **Висновки.** В романах С. Басары, Д. Киша, М. Павича спостерігається особлива форма інтермедіальності, пов’язана з включенням графічних фрагментів в простір прозаїчного тексту. Репродукції, інтегровані в тексти творів, набувають формословесної актуалізації за принципом психологізації візуального зображення, що робить більш докладним втілення динаміки емоцій знакових персонажів, їх духовної еволюції.

Ключові слова: інтермедіальність, сербський роман, мистецтво, смислова ефективність.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв’язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Поезика, пов’язана з літературними напрямками, течіями і стилями кінця XX – початку XXI ст., характеризується різноманітністю способів реалізації, які рефлексують значною семантичною потужністю і поліфункціональністю. Кращим зразком літератури вдалося поєднати різні техніки, створити багатомовність, багатоплановість, і все це у руслі такої визначальної риси, як існування певного суперкоду в художній творчості¹.

Відтак на сучасному етапі еволюціонування наукових напрямів нові концепції компаративістики розвивають релевантну тезу, пов’язану з принциповим збагаченням літературознавчого досвіду, орієнтованого на багатоманітні *взаємини* різних *медіа*, виокремлених свого часу канадським філософом, філологом і теоретиком ЗМІ М. Маклюеном, чиями ідеями закладені підвалини не лише математичного, а й філософського напрямку досліджень функціонування всіх можливих матеріальних і нематеріальних феноменів як медійних систем².

Академічними науковими дискусіями третього тисячоліття, присвяченими проблематиці літератури в колі

найрізноманітніших медіа³, було окреслено дефінітивні береги, у яких загальне, універсальне явище будь-якої взаємодії між численними медіа різних сфер людської діяльності дістало назву *інтермедійності*.

За узагальненою типологією, з-поміж типів інтермедійності на сучасному етапі одним із найплідніших і найефективніших слід уважати інтермедіальність – особливий прояв інтермедійності, явище конкретного виражального посередництва – медіаторства – одного медіа в образному полі іншого⁴.

Сучасна історія мистецтва слова в Сербії⁵ окремо підкреслює переконливе ствердження “нових жанрових значень вираженого комбінованого характеру”: у зв’язку з відзначенням представниками сучасних гуманітарних наук неспинним інтересом, зосередженим на проблематиці взаємодії медіа, особливу увагу привертає своєрідність різних її форматів, явлених і поетологічним досвідом сербського роману кінця XX – початку XXI ст., що своєю чергою зумовлює її **актуальність** досліджень цього явища.

Особливий емпіричний поетологічний простір формується в сербському романі, який, на переконання А. Єркова, сягнув “нової текстуральності”⁶. За А. Татаренко,

¹ Syvachenko H. M. Paradoxes of slovat's'koho romanu [Paradoxes of the Slovak novel], Kyiv, 1993, P. 2–15 [in Ukrainian].

² Maklyuen M. Ponymanye medya [Understanding of Media], Moscow, 2011, 464 p. [in Russian].

³ Shostyy Mizhnarodnyy mizhdystyplinarnyy teoretichnyy sympozium “Literatura v koly mediy: intermediyne pole khudozhnikh praktyk, retseptivni stratehiyi, syntez mystetstv”, traven’ 2013. Instytut literatury im. T.H. Shevchenka NAN Ukrainy [Sixth International Interdisciplinary Theoretical Symposium “Literature in the Media: Intermediate Field of Artistic Practices, Receptive Strategies, Synthesis of Arts”, May 2013, Institute of Literature. T. H. Shevchenko National Academy of Sciences of Ukraine], Kyiv, 2013, P. 8 [in Ukrainian].

⁴ Bilyk N. L. “Stratehiyi komparatyvistyky v serbs'komu romanu porubizhzhya XX – XXI storich” [Strategies of comparative studies in the Serbian novel at the turn of the XX – XXI centuries], Kyiv, 2018, P. 29 [in Ukrainian].

⁵ Petrovich S. “Alter Pars. Kruh” [Alter Pars. Circle], Prodanovyc M. Posmatrañe umetnosti: odabrany radovy, 2008–2011.: Muzej rudnyhko-takovskoh kraja, Horny Mylanovats, 15. apryl – 15. maj 2011, Horny Mylanovats, 2011, P. 17 [in Serbian].

⁶ Jerkov A. Nova tekstualnost: ogledi o srpskoj prozi postmodernog doba [New textuality: essays on Serbian prose of the postmodern era. Podgorica], Podgorica, Beograd. 1992, P. 6–7 [in Serbian].

у загальній жанровій плеяді сербської літератури від середини XX століття вдалося максимально адаптувати універсалізм сучасності: явити високохудожні приклади новаторського ставлення до наявних у світовій літературі форм і моделей, зокрема пов'язаних із постмодерністською поетологічною концепцією, яка дала в сербській літературі надзвичайно багаті творчі результати, що значною мірою стосуються й гри з формою⁷, сприятливої для досягнення естетичної різноманітності та художньої полівалентності з жанровими гібридами та розмиванням меж дискурсу, притаманних, приміром, сербському роману в загальному руслі постмодерністської прози, для втілення “взаємодія літератури й інших мистецтв, зокрема тих, що зазнали в XX столітті експериментів, які докорінно змінили їхні фундаментальні принципи (музика, образотворче мистецтво), або в цьому сторіччі виникли (кіно, анімація, комікси, мультимедійні та віртуальні мистецькі проекти)”⁸. Причому динаміка форми, за спостереженнями дослідниці, служить індикатором змін у прозовій моделі: сербський роман стає схильним до поєднання фрагментів “рецикльованого” матеріалу і в цьому орієнтованим на звернення до тексту культури, що приводить до застосування письменниками структурних принципів та прийомів різних видів мистецтва (образотворчого, музичного, архітектурного), зокрема з їхнім подальшим перекодуванням, а застосування принципів ергодичної літератури, поєднання особливостей поетики роману і комбінованих можливостей позалітературних явищ (словники тощо) стало джерелом текстових інновацій, насамперед М. Павича⁹.

Висвітлення оригінального творчого досвіду інтермедіального формату активування поетики різних видів мистецтва, її формального втілення і смислової ефективності в сербському романі кінця XX – початку XXI століття є метою статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Актуальний досвід сучасних досліджень різних аспектів літературної інтермедіальності міститься у працях зарубіжних дослідників М. Маклюєна, В. Геллера та ін. і українських учених О. Астаф'єва, Т. Бовсунівської, Є. Васильєва, О. Кеби, Г. Ключека Ю. Коваліва, І. Мегели, М. Наєнка, В. Нарівської, Г. Сиваченко, А. Степанової, М. Шаповал.

Новизна наукової розвідки полягає в прецедентній систематизації окремих проявів інтермедіальності в дискурсі сербського роману.

Дослідження засноване на продуктивності методу структурного аналізу в комплексі з культурсеміотичним підходом.

Виклад основного матеріалу. У посутньому дефінітивному уточненні власне інтермедіальність вирізняється за організаційним принципом своєрідного відтворення змісту виражальних засобів різних

дискурсивних практик і знакових систем культурної сфери із предметним оперуванням аналогами образної системи художнього твору на рівні самодостатності притаманних різним знаковим системам культури виражальних засобів із наступною автономною гіпотетичною продуктивністю і плідністю закодованих ними змістів¹⁰.

Актуальним у контексті прийнятої постановки проблеми виявляється напрацьоване в емпіричному полі сучасного порівняльного літературознавства мотиваційне для додаткового увиразнення інтермедіальності дефінітивне висвітлення інтердискурсивності, із потенціалом якої в сучасних дослідженнях пов'язується основний механізм багатьох образних корелятивів стратегій компаративістики. Ситуативної функціональності наразі набуває введений до наукового обігу притаманний системі атрибутів інтердискурсивності аспект глобальної взаємодії дискурсивних практик, що походить із сутності самих дискурсів – гетерогенних, неоднорідних – і оприявлює такі відповідні їхній природі зв'язки між ними, які не зумовлюються детермінантами й уможливаються певною спорідненістю дискурсивних зразків, не передбачають умов, оскільки входять до характеру існування дискурсів, визначеного здатністю кожного з них, маркованих будь-якими моментами дотичності, до взаємної кореляції¹¹. Дедалі частіше в літературознавстві відбувається адаптування тез до позначеного семіотичними розробками¹² поняттєвого річища знакових систем, відмінних за матеріалом і водночас укладених за принципами із певною спільністю. Зрештою, власне дискурсами виступають феномени інших видів мистецтв та позалітературної реальності загалом, які кореспондують із відповідниками з-поміж виражальних та змістових компонентів твору.

За цих теоретичних обставин в емпіричному полі літературознавства виявилася рельєфнішою підсумована Ю. Рудневим¹³ практика прочитання інтердискурсивності в сенсі зв'язку та взаємодії, а переважно єднання та співприсутності різних – і генетично споріднених, і позбавлених такої спільності – знакових систем, які традиційно вичленовуються здебільшого в напрямках суспільного і мистецького сектора культури.

Наведене наукове переконання суголосне і ставленню, синтезованому в сучасній українській компаративістиці. Воно підсумовується (узагальненою Г. Сиваченко на матеріалі постмодернізму) пропозицією тлумачити інтердискурсивність як взаємодію художнього дискурсу з різними знаковими системами (літературою, музикою, живописом, архітектурою, кіно та ін.) у рамках семіосфери. А в ній, власне, розгортаються дискурсивні формації (“тип”, “будова” дискурсу) у такій логічній субординації, коли художня субстанція реалізується завдяки умовам, означеним категорією інтердискурсивності¹⁴.

⁷ Tatarenko A. Poetyka formy v prozi postmodernizmu (dosvid serbs'koyi literatury) [Poetics of form in the prose of postmodernism (the experience of Serbian literature)], Lviv, 2010, P. 14–15 [in Ukrainian].

⁸ Ibidem, P. 479–488.

⁹ Ibidem, P. 497–498.

¹⁰ Bilyk N. L. Stratehiyi komparatyvistyky v serbs'komu romani porubizhzhya XX–XXI st... op. cit., P. 258.

¹¹ Maingueneau D. L'analyse du discours [Discourse analysis], Paris, 1991, 268 p. [in French].

¹² Lotman Yu. Semyosfera. Kul'tura y vzryv. Vnutry myslyashchykh myrov. Stat'y. Yssledovaniya [Semiosphere. Culture and explosion. Inside the thinking worlds. Articles. Research], SPb, 2000, 704 p. [in Russian]

¹³ Rudnev Yu. Kontseptsyya dyskursu kak elementa lyteraturovedcheskoho metazyazyka [The concept of discourse as an element of literary metalanguage], URL: http://zhelty-dom.narod.ru/literature/txt/discours_jr.htm [in Russian]

¹⁴ Syvachenko G. M. “Interdyskursyvnist' yak dialoh kul'tur” [Interdiscursivity as a dialogue of cultures], *Komparatyvni doslidzhennya slovyans'kykh mov i literatur. Pamyati akademika Leonida Bulakhovskoho* [Comparative studies of Slavic languages and literatures. In memory of Academician Leonid Bulakhovsky], 2015, Vyp. 27, P. 365–368 [in Ukrainian].

Із перспективи даної логіко-понятійної позиції до сфери інтердискурсивності потрапляють і фактичні або гіпотетичні прецеденти ситуативного зічленування цих явищ між собою, а також цілий комплекс такої ширшої, розгалуженішої взаємодії в літературному творі.

Таким чином, наведений теоретико-методологічний зміст інтердискурсивності скеровує і наближає до позиції, де, за окремим узагальненням, *ідеється про окрему форму інтермедіальності, що пов'язана з формально-зоровим включенням графічних фрагментів до простору прозового тексту.*

Із увиразненої наукової перспективи помітно вияскравлюється роман Данила Киша “Клепсидра”¹⁵, збагачений оригінальним ансамблем образного матеріалу – інтегруванням до тексту твору репродукції власне клепсидри, чие біле тло поза контуром оточене чорним фоном. За принципом психологізації візуального зображення, бічні лінії обрисів піщаного годинника габаритами відділених темних полів візуалізують профілі людських тіней, звернені у взаємному погляді. І даний фрагмент супроводжується органічним образним переходом до проголошення однієї з магістральних ідей роману: “ті два образи, коли довше придивлятися до них, однаково наближаються один до одного, ніби в бажанні поєднатися, підтвердити свою ідентичність”¹⁶.

У творі Светіслава Басари “Фама про велосипедистів” потенціал домінантних міжтекстових зв'язків суміщається з образним матеріалом, відповідним інтермедіальній стратегії компаративістики, зокрема з ланцюгом репродукцій з-поміж графіки тексту: приміром, у зображенні увиразненої в дійсності роману на мапі Лондона траєкторії переміщень велосипедиста, де далі слідує графічна вставка, котра нагадує, власне, схематичне накреслення велосипеда¹⁷.

Показовим компонентом романів Мілорада Павича визнаємо образну матерію, відповідну інтермедіальності, помітну в організації низки творів. Її форма *взаємного інтегрування різних знакових систем* за хронологією репрезентується “Хозарським словником”, чия архітектоніка організована за моделлю словника й образна матерія посилена *оприявленням репродукції*, пов'язаних із корелятами інтертекстуальних прототекстів. Вияскравлюються передусім фотокопії титульної сторінки перекладу латиною книги про хозар¹⁸ і водяного знаку зі збірки Абу-Кабіра Муавії¹⁹, репродукція портрета Мефодія Солунського за фрескою IX ст.²⁰ тощо. Суттєву аналогію у взаємодії різних знакових систем помічаємо в романі “Остання любов у Царгороді...”²¹, де кожен розділ

починається репродукцією малюнка на карті таро, з чією символікою цей розділ пов'язаний. Аналогічний прийом з'являється й у творі “Друге тіло”, чий образний матеріал оздоблюється графічними включеннями, що зображають концептуальні атрибути художньої дійсності, – ескізом зведеної церкви Святого Миколая і символічного хреста, мальованого на щастя й надію²², обрисом системи координат, чий вісі визначені категоріями “вічності” й “часу”²³, фотокопією фрагмента партитури із нотним записом композиції відомого представника сербського мистецтва XVIII сторіччя й видатного діяча історії національної культури сербів Захаріє Орфеліна²⁴ тощо. Подібним включенням збагачується й роман “Краєвид, мальований чаєм” – у ньому оприсутнюється репродукція креслення так званої “блакитної мечеті”, омріяної в юнацтві одним із протагоністів – архітектором Разінім²⁵.

Даний підхід проголошується змістом в ініціальній позиції роману *Горана Петровича* “Атлас, описаний небом”²⁶: його образна лінія окреслює подобу невеличкого атласу. Його обриси стають ключовими й магістральними для структури твору, де опиняються поряд і просотуються єднальним азимутом життєлюбства різноманітні зоряні спалахи творчих проявів у спільному мистецтві за екзистенційними дороговказами віднаходити сенс життя. Найприкметніші риси належать корельованому з інтермедіальністю своєрідному системному оформленню художньої матерії твору, де візуалізуються відокремленням своєрідними “кордонами” так звані статті, оздоблені каталогізаційними підписами – на кшталт укладання класичного астрономічного атласу.

Петровичів роман “Осада церкви Святого Спаса” урізноманітнюється й інтермедіальністю. У його підрозділі “Ніч” автор вдається до графічної візуалізації непроглядності нічної темряви: у художній матерії роману з'являються сторінки без тексту з контурним означенням його передбаченого розташування, яким переконливо втілюється значуща відсутність²⁷. Аналогічний прийом з'являється й у фрагменті твору, зосередженому на оприявленні мови без слів, коли промовляння персонажів перетворюється “на якусь шепіт-оповідь, на німе мовлення”²⁸. У даному випадку промовиста нестача оприявнюється пустотами без тексту й без будь-яких графічних позначок – їхнє місце заступають порожньо білі простори окремих сторінок²⁹. Ідентичним рішенням вибудовується й зміст розділу “Сороковий день” і його єдиного підрозділу під назвою “Від усього більше нічого не лишилося, навіть для оповіді”³⁰.

¹⁵ Kysh D. Porodychny tsyklus [Family cycle], Belgrade, 2001, P. 331–655 [in Serbian].

¹⁶ Ibidem, P. 340.

¹⁷ Basara S. Fama pro velosypedystiv [Fama about cyclists], Chernivtsi, 2017, P. 65 [in Ukrainian].

¹⁸ Pavić M. Hazarski rečnik: ženski primerak. Roman leksikon u 100.000 reči [Khazar dictionary: female specimen. Novel lexicon in 100,000 words], Beograd, Sarajevo, Priština, Novi Sad, 1988, P. 235 [in Serbian].

¹⁹ Ibidem, P. 174.

²⁰ Ibidem, P. 83.

²¹ Pavić M. Poslednja ljubav u Carigradu: Priručnik za gatanje [The Last Love in Constantinople: A Handbook of Divination], Beograd, 2004, 229 p. [in Serbian].

²² Pavić M. Drugo telo [Another body], Beograd, 2006, P. 244–245 [in Serbian].

²³ Ibidem, P. 224.

²⁴ Ibidem, P. 53.

²⁵ Pavić M. Predeo slykan čajem [Landscape painted with tea], Belgrade, 2012, P. 230 [in Serbian].

²⁶ Petrović H. Atlas opisan nebom [Atlas is described by the sky], Belgrade, 2008, 267 p. [in Serbian].

²⁷ Petrović H. Opsada tsrkve Svetoh Spasa [Siege of the Church of the Holy Savior], Belgrade, 2008, P. 306–307 [in Serbian].

²⁸ Ibidem, P. 306.

²⁹ Ibidem, P. 306–307

³⁰ Ibidem, P. 393–394.

Яскравий досвід спостерігається й у книзі М. Продановича “Ультрамарин: роман без слів”³¹. Назва твору неметафорично корелює з окремішньою сутністю авторового задуму: на сторінках опиняються *лише* ілюстрації з відображенням реалій вітчизняної та зарубіжної історії, знакові в особистісному становленні, світоглядному самовизначенні й цивілізаційному орієнтуванні протагоніста. З-поміж репродукцій знаходимо обриси мрій і прагнень, сумнівів і дилем, острахів і здобутків персонажа, на яких концентрувалася його людяність.

Образні інстанції, співмірні інтермедіальності, містяться й у романі *Марка Шеліча* “Вальтерего” (“Малтерего”, 2016). Художня матерія роману урізноманітнена і включеннями, рівнозначними інтермедіальному унаочнюванню, промовистими у двох образних рішеннях. Одне з них намічається в реальності спілкування музиканта Лео з шанувальниками, де традиційні нехитрі шанувальницькі прохання на кшталт “Лео, можна один підпис на фото й один на раниці?”³² подаються безперервно, суцільною послідовною вервечкою, і таким чином оформлюються в нескінченний шквал, який заповнив увесь простір образної субстанції, вимірної в реальних параметрах площею книжного аркуша. І на дане щільне словесне тло аплікується – окантована ряною широкою межею – осамостійнена вставка, чие поле містить замітку про придатність Марсу до життя, де втілюється героєва ідея: “*немає нікого. Гітара і я під куполом, повним повітря. Найкраща акустика, яка тільки може бути*”³³. Але дана аплікація не перебиває унаочнений гул фанівських звернень до свого “ідола”. Ці репліки (“Друже, якщо можна, для мого товариша, який не зміг прийти, і для двох його сестер”³⁴), однак, висотуються з-під ґрунтового кордону музикантової фантазії про усамітнення, перетікають на наступну сторінку подальшим неспинним плином. Інше розлоге візуалізоване включення, співмірне інтермедіальності, спостерігається у відокремленні певних сегментів образної субстанції суто чорними сторінками³⁵. В одному з таких сегментів міститься наступний інтермедіально значущий епізод роману, яким відтворюється момент роздумів, аспект внутрішнього світу одного з антагоністів. Наразі фрагментовані зображення текстів різного змісту – фрагментів нотного стану, цитат з радіофіру й сентенцій, а то й багатократного повторення слова “ненависть”³⁶ – поєднуються за принципом тієї самої аплікації, вертикально й горизонтально, хаотично перетинаються, наповзають, почасти затуливши одне одного, а подекуди опинившись острівцем посеред лакуни порожньої сторінки, виявивши безсистемну депресивну какафонію.

Висновки. Репродукції, інтегровані митцями до своїх творів, засвідчують прецеденти формосмислової актуалізації за принципом психологізації візуального зображення, що уможливило детальніше, віртуозніше оприявлення емоційних порухів знакових персонажів, їхньої духовної еволюції. Образи, дотичні до інтермедійного поля або явлені в ньому, виводяться на усталений в постмодерністській філософії³⁷ конструктивний рівень *понять світорозуміння*.

Таким чином, у сербському романі кінця XX – початку

XXI ст., репрезентованому наразі образними парадигмами творів знаних сербських письменників, спостерігається окремий прецедент формально-змістового активування виражальних засобів образотворчого мистецтва, зокрема жанру *репродукції у форматі інтермедіального канону*, що своєю оригінальністю і смислоутворювальною наснагою у накресленні *гуманістичної перспективи* засвідчує сутнісне збагачення поетологічного дискурсу та увиразнює перспективу панорамного висвітлення сербського роману XX–XXI століть.

Natalia Bilyk. Intermediality of the Serbian novel of the end of the XX – early XXI century. The relevance of the analysis is due to the fact that the poetics of literary trends, trends and styles of the late XX – early XXI century characterized by a variety of implementation methods. Intermediate is considered one of its modes. The modern history of the art of words in Serbia separately demonstrates a convincing statement of “new genre meanings of an expressed combined character.” Analytical coverage of the experience of the intermediate format of literary actualization of the poetics of fine art is the purpose of this article. The novelty of the presented material lies in the precedent systematization of individual manifestations of intermediality in the discourse of the Serbian novel. The study is based on the productivity of the method of structural analysis in combination with the culture-semiotic approach. In the novels by D. Kish “Klepsidra”, S. Basara “Fama about cyclists”, M. Pavich “Khazar Dictionary”, “Second Body” there is a separate form of intermediality, which is associated with formal-visual inclusion of graphic fragments in the space of prose text. Reproductions, integrated by the artists into their works, testify to the precedents of form and sense actualization according to the principle of psychologization of the visual image, which allows making a more detailed, virtuosic depiction of emotional movements of iconic characters, their spiritual evolution. In conclusion, it should be admitted that in images that are tangent to the intermedia field or appear in it are brought to the constructive level of worldview concepts established in postmodern philosophy. Thus, in the novels of well-known Serbian writers there is a separate precedent of formal and semantic activation of the expressive means of fine arts, in particular the genre of reproduction in the format of an intermedia canon. And its originality and meaning-creating inspiration in outlining the humanistic perspective testifies to the essential enrichment of the poetic discourse of the contemporary Serbian novel.

Key words: intermediality, Serbian novel, art, semantic efficiency.

Білик Наталія – доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри слов'янської філології Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Після захисту докторської дисертації “*Стратегії компаративістики в сербському романі кінця XX – початку XXI сторіччя*” за спеціальністю 10.01.05 – порівняльне літературознавство продовжує дослідження у галузі компаративістики. Авторка понад 60 наукових праць, двох навчальних посібників (один із грифом МОН України), монографій, співавторка сімох навчальних словників і трьох навчальних посібників.

Bilyk Natalia – Doctor of Philology, Associate Professor, Professor of the Department of Slavic Philology of the Institute of Philology Taras Shevchenko National University of Kyiv. After defending her dissertation “*Strategies of comparative studies in the Serbian novel of the end of the XXth century – the ear of the XXI st*” in the specialty 01.10.05 – comparative literature, keeps on researching in the field of comparative studies. Author of 60 scientific works, two chief books (one of them is stamped by the Ministry of Education and Science of Ukraine), monographs, co-author of 7 basic vocabularies and 3 basic books.

Received: 16.08.2021

Advance Access Published: September, 2021

© N Bilyk, 2021

³¹ Prodanović M. Ultramarin encore: roman bez reči [Ultramarine encore: a novel without words], Beograd, 2010, 135 p. [in Serbian].

³² Šelić M. Malterego. Knj. 1. Rubikova stolica: rimejk [Malterego. Book 1. Rubik's chair: remake], Beograd, 2016, P. 248 [in Serbian].

³³ Ibidem, P. 248.

³⁴ Ibidem, P. 248–249.

³⁵ Ibidem, P. 191.

³⁶ Ibidem, P. 192–195.

³⁷ Noveyshy fylosofskyy slovar'. Postmodernizm [The latest philosophical dictionary. Postmodernism], Minsk. 2007, P. 262 [in Russian].